

Läxor är inget att orda om

Läxan som fenomen i aktuell pedagogisk litteratur

JAN-OLOF HELLSTEN

Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet

Sammanfattning: *Läxan är ett dominerande inslag i elevers arbetsmiljö och påverkar i hög grad deras så kallade fritid. Här redovisas en litteraturgenomgång med syftet att undersöka hur fenomenet läxa framställs i offentlig diskurs. Sex tydliga konnotationer till begreppet framträder. Intressant är till exempel att läxan associeras med kärlek och omsorg. Kanske ännu intressantare är att läxan i ganska liten utsträckning förknippas med arbete och arbetsbelastning. Huvudresultatet av litteraturgenomgången är att läxan nästan inte nämns i väsentlig pedagogisk litteratur och att den, när den behandlas, inte problematiseras men värderas högt. En tolkning av detta förhållande är att läxan i offentlig diskurs framträder som en symbol eller ritual snarare än som en arbetsmetod.*

Läxor är ett dominerande inslag i skolans arbete. De flesta dagar förekommer läxförhör, läxgivning och diskussion om läxor. I *Nationella utvärderingen* konstaterar man 1993 till exempel att "så gott som alla lärare på högstadiet ger hemuppgifter i matematik" (Skolverket 1993a s 36), att läxtiden enbart i de naturorienterande ämnena kan överstiga tre timmar i veckan för 8–9% av eleverna (Skolverket 1993b), och att 70% av eleverna anser sig ha många lärare som ger mycket läxa och dessutom är noga med att förhöra dem (Skolverket 1993c). Läxor är ett av de förhållanden i elevernas arbetsvillkor som markant skiljer skolan från andra arbetsplatser, eftersom de innebär ett ständigt återkommande åläggande att ta med sig jobbet hem. Därmed påverkar läxorna inte bara eleverna utan även deras familjer och andra människor i deras omgivning. Syftet med den genomgång av aktuell litteratur som här redovisas, vilken gjorts som en del av en undersökning om grundskoleelevers arbetsmiljö, är att synliggöra läxan i den offentliga diskursen.

EN LÄXA KAN VARA VAD SOM HELST

För att definiera begreppet läxa har jag valt en så kallad *emic approach* (Shimahara 1988) vilket innebär att begreppet definieras genom det sätt det används i diskursen. De texter jag granskat ger sällan någon explicit definition av begreppet läxa men använder det ändå som om det hade en väl definierad innebörd. Till en början verkar det rimligt. Alla vet vad en läxa är

– till dess man försöker göra något slags definition. *Nationalencyklopedin* (1996) beskriver läxan som en avgränsad skoluppgift för hemarbete och tillägger särskilt om visst textstycke som skall läsas in.

Redan den första, till synes oproblematiska, definitionen ställer emellertid till problem. Det är visserligen vanligast att läxor beskrivs som avgränsade hemuppgifter men beteckningen läxa förekommer också för frivilliga arbetsuppgifter eller komplettering av skoluppgifter (Glasser 1996) och andra texter talar även om att läxor kan vara något man gör i skolan (Lgr 80 s 50). Vissa författare gör inskränkningar av samma typ som *Nationalencyklopedin* och reserverar begreppet läxa för vissa typer av hemuppgifter: "Läxor associerar till ett passivt återläsande av det man gått igenom i skolan" säger departementssekreterare Blom och talar därför hellre om hemuppgifter ("Tålmod och tid" 1991 s 9). Åter andra talar om läxor även när de syftar på hemuppgifter som består av produktion, värdering eller till och med underhållningsläsning (Lgr 62 s 59, Paulsen & Kies 1988). Jag har valt att använda ordet läxa i de fall författarna själva gör det men också som beteckning på alla typer av hemuppgifter även när respektive författare inte själv använder det. I övrigt gäller den, oftast opreciserade, innebörd som texterna själva ger orden.

TEXTER

Som förarbete för studien har jag gått igenom ett antal texter som kan ses som representativa, till exempel de senaste fyra läroplanerna för grundskolan liksom 1990-talets grundskoleförordningar. För själva studien har jag valt sådan litteratur som rimligen borde behandla läxan som fenomen.

Läroplaner

Det står inte mycket om läxor i läroplanerna. Mest står det i *Läroplan för grundskolan* från 1962 (Lgr 62), där hemuppgifterna beskrivs som ett väsentligt inslag i elevernas "arbetsfostran" men även ett tillfälle för eleverna att befästa sina kunskaper och färdigheter. Denna läroplan betonar att "huvuddelen av det med skolan förbundna arbetet bör eleverna utföra på skoltid" (Lgr 62 s 57). Intressant är att man i Lgr 62 (s 59) menar att "inläring i hemmet skiljer sig inte i något väsentligt från inläring i skolan" och därmed explicit likställer läxläsning med skolundervisning (jfr Henriks-son 1992; se nedan).

Läroplan för grundskolan från 1969 (Lgr 69) tar avstånd från läxorna i nästan samma formulering som Lgr 62, men där Lgr 62 skriver *bör* skriver Lgr 69 *skall* (s 69). På sidan 71 i Lgr 69 öppnas ändå dörren för läxorna i formuleringen: "Hemuppgifter bör /.../ i största möjliga utsträckning vara frivilliga för eleverna."

Läroplan för grundskolan från 1980 (Lgr 80) brukar betraktas som den läroplan som återinför läxorna i skolan. Det sker på en enda rad: "Hemuppgifter för eleverna utgör en del av skolans arbetssätt" (s 50). Med tanke på all diskussion som förts under 1970-talet om läxors vara eller inte vara, är det märkligt att läroplanen från 1980 sedan avhandlar läxorna på endast tretton rader och inte säger något om vad som skall känneteckna dessa läxor vilka skall ge arbetsfostran och befästa kunskaper och färdigheter.

Under 1990-talet har läxorna återfått sin status som arbetsmetod i grundskolan och de ifrågasätts sällan. Däremot försvinner de ur de officiella dokumenten. I läroplanskommitténs betänkande *Skola för bildning* skrivs det mycket om kunskapande men inget om det individuella hemarbetet som form. Lektionstiden behandlas ur olika synvinklar och garanterad undervisningstid är ett grundbegrepp i hela den nya grundskolekonstruktionen. Om man utgått från elevernas studietid i stället för lärarnas undervisningstid hade läxan blivit synlig. Inte heller i den följande läroplanen (Lpo 94) eller i kursplanerna för grundskolan (SOU 1993:2) nämns begreppet läxa. På samma sätt försvinner regleringen av hemuppgifterna ur stadgarna. Skolförordningens Kapitel 4, §15, som föreskrev att elevernas arbete huvudsakligen skulle ske under skoldagen och att läxor inte fick ges till dag efter söndag, helgdag eller hel lovdag, togs bort 1995 utan att ersättas.

Texter i lärarutbildningen

På grundskollärarytbildningen i Uppsala finns fyra kurser som innehåller ämnet pedagogik: (i) *Att undervisa för grundskollärarytprogrammet 1–7*, (ii) *Att undervisa för grundskollärarytprogrammet 4–9*, (iii) *Barn, ungdom och skola*, samt (iv) *Att vara lärare*. Läsåret 1996–97 omfattade litteraturlistorna till dessa kurser tjugo obligatoriska texter (böcker och artiklar). Lärarkurs 4 innehöll ytterligare fyra obligatoriska pedagogikböcker. De flesta av dessa tjugofem texter nämner inte begreppet läxa överhuvudtaget. Några nämner det i förbigående. Evertsson, Emmer, Clements och Worsham (1994) tar på två rader upp hemarbetet som ett sätt att göra färdigt en uppgift som man inte har hunnit med i skolan. Woolfolk (1995) behandlar individuella uppgifter lika kortfattat utan att skilja mellan det som görs i skolan och det som görs hemma. En bok (Lund & Nilsson 1989) har en mera omfattande behandling av begreppet läxa men då inte som undervisnings- eller inlärningsmetod utan som ett led i samarbetet mellan hem och skola. Lendahls (1989 s 74) diskuterar undervisningens uppläggning och skriver: "En undervisning som inte bygger på en genomtänkt strategi också för arbetssätt och arbetsformer är inte värd namnet". Läxan som arbetsform ingår tydligen inte i en sådan strategi eftersom den inte nämns i framställningen.

Lärarytbildningskurserna *Att undervisa för grundskoleprogrammet* innehåller, utöver pedagogik, metodikavsnitt för samtliga ämnen. För ämnet samhällskunskap omfattar litteraturlistan fyra obligatoriska böcker. Ingen av dessa behandlar läxan. Mikaelsson (1991 s 32, s 44) nämner läxor några gånger i förbigående i samband med diskussionen av till exempel fostran: "Jag frågar till exempel alltid när jag ska förhöra läxan", eller beskrivning av ett tema: "Under tiden tar förmodligen dubbellektionen slut så läxan till nästa gång blir att göra uppgiften klar". Läxan omnämns i bestämd form vilket jag tolkar som att författaren ganska oreflekterat betraktar den som en självklar del av undervisningen. Sammanfattningsvis kan man konstatera att läxor, som förekommer flitigt i skolan och som under 1980- och 1990-talet anses vara ett omistligt inslag i skolarbetet, inte problematiseras som arbetssätt i den litteratur som ingår i lärarytutbildning i Uppsala.

Andra pedagogisk texter

Studietekniska skrifter är en speciell genre som vänder sig direkt till de studerande. I de tre böcker jag granskat beskrivs tankekartor som en väg till framgångsrika studier. Vidare är tidplanering ett genomgående tema. I den mån läxan nämns (t ex Steinberg 1993) görs den inte till föremål för reflektion. Den problematiseras inte, läxan är rätt och slätt det som studietekniken ska användas på.

Bland övrig pedagogisk litteratur i lärarutbildningen i Uppsala har jag hittat två böcker som var och en på sitt sätt problematiserar läxan. Glasser (1996 s 68) presenterar sitt program för en undervisning som sätter kvaliteten i fokus. Läxan figurerar på olika sätt i tankegångarna, främst som ett negativt faktum:

Eleverna skulle sedan få veta att det blir /.../ inga obligatoriska läxor. Deras framsteg kommer att bero på vad de gör i klassrummet.

Det är själva obligatoriet i läxgivningen som Glasser vänder sig mot, inte hemarbetet i sig. Eleven kan få rådet att göra färdigt ett arbete hemma och han formulerar det så att eleven ger sig själva läxor, allt i syfte att höja undervisningens kvalitet. Även den som vill komma snabbare fram kan få rådet att arbeta hemma.

Av de texter jag gått igenom är Henriksson (1992) den enda som problematiserar läxan som inlärningssituation. Han konstaterar att den försiggår "utan lärarens skickliga handledning" liksom han drar slutsatsen att denna inlärning "förmodligen för de flesta elever [sker] med hjälp av amatörmässiga metoder" (Henriksson 1992 s 15). Henriksson kritiserar därför hemläxan som arbetsmetod eftersom den endast ger skolan rollen av att förbereda och följa upp denna inlärning som eleverna då skall göra i sin ensamhet. Istället vill han att skolan skall vara den plats där professionella lärare leder en effektiv inlärning. Elevernas ensamarbete skulle då i stället syfta till att förbereda denna inlärning.

Lärohandledningar

Numera finns det lärohandledningar till de flesta läromedel. Eftersom dessa ofta ligger till grund för undervisningen är de ett viktigt inslag i diskursen om läxor. En genomgång av hela utgivningen skulle ha blivit mycket omfattande, varför jag valt att arbeta efter en slags mättnadsprincip som innebär att jag läste lärohandledningarna tills dess ytterligare läsning inte gav mera information. Jag valde handledningarna så att de gav exempel från olika ämnesområden. Även i det här sammanhanget är läxor märkligt frånvarande. Alla handledningarna innehåller förslag till individuella arbetsuppgifter och instuderingsfrågor, men för det mesta talas det inte om arbete i hemmet. För den som vet att läxor förekommer och för de lärare som regelbundet använder sig av läxor kan dessa förslag naturligtvis tolkas som förslag till hemuppgifter, men någon differentiering finns inte mellan uppgifter lämpliga för eget arbete och sådana som bör göras under lärarens ledning.

I åtta av de handledningar jag gått igenom nämns läxor eller hemuppgifter inte alls. Tre nämner läxan på ett ställe, närmast i förbigående och på ett sätt som står i skarp kontrast till de mycket detaljerade

lektionsförslagen som böckerna i övrigt innehåller. Exempelvis skriver Körner och Lagheim (1995 s 5) i inledningen: "Efter samtalet i klassen – kanske förberett som läxa – är eleven mogen att gå in i Bas-texten." En text (Nilsson & Silvmark 1993) ger i avsnittet "Undervisningens organisation" ett ingående förslag till hur läxor kan användas i franskundervisningen. Två lärarhandledningar, båda i matematik, innehåller konkret utformade läxuppgifter för varje avsnitt och ger detaljerade förslag till organisation av hemuppgifterna. Det är dock ingen skillnad mellan dessa uppgifter och de andra uppgifterna i elevboken. Det som gör dem till läxuppgifter är att de kallas för läxuppgifter.

Andra texter

Svenska artikelsökningar av olika slag har inte gett många fynd. Läxor är inte av stort massmedialt intresse. De flesta artiklar på temat återfinns inte oväntat i tidskrifterna *Barn och kultur* samt i *Barn* med dess efterföljare *Barn i hem, skola, samhälle*. Lärartidningar har någon gång en artikel om läxor medan däremot tidskriften *KRUT* (Kritisk utbildningstidskrift) inte alls tycks ha behandlat fenomenet. De flesta dagspressartiklar jag funnit har skrivits i slutet av 1980-talet eller i början av 1990-talet, då läxor diskuterades mycket. För övrigt förekommer temat mycket sällan. Några tendenser går inte att se i ett så litet urval, men de flesta dagstidningar gör en värdering och skriver om läxor i generellt positiva ordalag medan artiklarna i *Barn i hem, skola, samhälle* framförallt resonerar om hur man kan underlätta och effektivisera läxläsningen.

På *Internet* finns ett stort utbud av system för läxläsning och tankar om läxor. Lärare kan få idéer till eller färdiga förslag på läxuppgifter, föräldrar kan köpa handledningar eller få gratis tips om hur man kan stödja barnens hemarbete och elever kan få läxhjälp och även färdiga arbeten. Pedagogiska och moraliska synpunkter på läxornas värde blandas med skolors försök att marknadsföra sig genom att framhålla fördelarna med just sina läxsystem. Forskningsrapporter varvas med erfarenhetsbaserade resonemang och rena spekulationer.

FORSKNING

När det gäller vetenskapliga texter har jag använt ett antal relevanta sökord i ERIC⁶ och Current Contents⁷ 1982–96 samt i litteraturförteckningar i anknytande litteratur. I artikeln *Homework* skriver Walberg och Paschal (1994 s 2630):

It is /.../ impossible to state exact requirements of excellent performance aside from the generalization that more is usually better.

Artikeln är typisk för den tradition som dominerar forskningen om läxor och som syftar till att undersöka hemarbetets effekt på elevers prestationer. Huvudstråket i denna forskning är kvantitativ och undersöker frågor av typen: Ökar läxläsning elevernas prestationer? Frågan ingår ofta i den omfattande forskningen kring 'effective schools' (t ex Scheerens 1992).

Mång forskare finner här ett positivt samband mellan läxor och resultat (Walberg 1984, Walberg m fl 1985, Finstad 1987) medan andra inte hittar några samband alls (t ex Rosmiller 1986), och det finns även exempel på negativa samband (Epstein 1988). Cooper (1989) fann stora skillnader mellan elever på olika stadier i fråga om läxornas effekt på inläringen. Forskningsområdet präglas många gånger av forskarnas eget starka engagemang i frågorna. Resultat blandas med hoppfulla slutsatser eller rent önsketänkande. Suydam (1985) skriver: "Homework may be useful since it may increase achievement but won't decrease it." Det finns även forskare som tar avstånd från sina egna resultat om dessa inte stämmer med de egna förväntningarna. Bents-Hill m fl (1988) finner negativa samband mellan läxläsning och prestation och drar slutsatsen att resultaten måste tolkas försiktigt. När Epstein (1988) får resultat som är motsägelsefulla, det vill säga när det visar sig att elever som presterat lågt använde mer tid för läxläsning än de högpresterande, kommenteras detta:

Thus the findings serve as a good example of the inadequacy of correlations to adress questions of effects on students. (ED 30 13 22)

Oavsett resultaten utgår större delen av forskningen inom den här traditionen, den kvantitativa, från ett oanalyserat läxbegrepp. Några få undantag finns (t ex Foyle & Perne 1990) men den dominerande forskningsinriktningen innebär att hemarbetets effekter eller brist på effekter undersöks utan att läxans innehåll, struktur, omfång, bakgrund, sammanhang problematiseras (Lindell 1989; Cooper 1989; Walberg, Paschal & Weinstein 1985; Finstad 1987). Detsamma gäller den närmast vanligaste forskningsinriktningen, som handlar om hur man ska kunna effektivisera elevernas läxläsning. Här finns undersökningar om hur föräldrar kan stödja sina barns hemarbete (Morrison 1994) – till och med rena föräldraskolor (Epstein 1994) – och utvecklingsprojekt som syftar till att skapa bättre självkontroll hos barn (Ronen 1994). Några projekt handlar om möjligheterna att förbättra statistiken, det vill säga att få en högre procent fullbordade hemuppgifter i en grupp eller hos enskilda elever (May-Campell 1991). Någon skillnad mellan olika slag av läxor görs heller inte i den ganska omfattande forskning där läxorna inte står i fokus från början, men där de dyker upp i resultaten. Hit hör till exempel undersökningar av elevers stress där läxor nästan alltid nämns bland orsakerna (Suydam 1985).

Det förekommer visserligen undersökningar där man gör mycket enkla uppdelningar i olika typer av läxor och jämför deras effektivitet (Sasser 1991) men jag har bara funnit en undersökning som på allvar problematiserar läxan. Det är Wistedt (1987) som ställer skolans uppgifter mot elevernas inlärningsprojekt och undersöker möjligheterna till personligt lärande i skolan. Hon är inte specifikt fokuserad på läxan, men när hon följer ett antal elevers arbete beskriver hon bland annat hur de arbetar med en läxa och tolkar den utifrån sina förväntningar på kommande läxförhör. Med detta undantag kan det sägas att läxor figurerar på ett eller annat sätt i en mängd forskning och utvecklingsarbete men att begreppet läxa inte problematiseras. Både Cooper (1989) och Walberg m fl (1985) rör sig i sina forskningsöversikter med ett oanalyserat läxbegrepp. Easton och Bennet

(1989) fann att det i de flesta chicagoskolor gavs mera läxor än det som rekommenderades av skolstyrelsen. Den svenska *Nationella utvärderingen* (Skolverket 1993c) fann att läxor enligt elevernas bedömning var mycket vanligt förekommande i de flesta skolor.

KONNOTATIONER

Den offentliga diskursen innehåller många innebörder av begreppet läxa. Följande sex är de tydligaste. Den sjunde framträder inte lika klart i materialet men har tagits med ändå.

Förberedelse

Den bild av läxan som lärarhandledningarna i matematik ger är kanske den man först tänker på när det gäller läxor. De ska befästa kunskaper och träna färdigheter, men de ska också förbereda för läxförhör och prov och genom sin arbetsfostran för själva livet. I litteraturgenomgången har jag naturligtvis funnit en mängd exempel på denna betydelse. Elever läser läxor som förberedelse för prov och förhör. Många läser ofta läxor även på helgerna: "Vi måste göra det för att klara proven" ("Utlander lär" 1991). Läxorna ska lära eleverna att ta ansvar för sina arbetsuppgifter, att tänka själva och på så sätt förbereda dem för livet efter skolan. Men de utgör även en förberedelse för skolan själv. Man måste börja med läxor redan på lågstadiet så att eleverna lär sig studieteknik till mellanstadiet, menar en lågstadielärare (Forselius 1993) och på mellanstadiet måste man ha läxor för att förbereda sig för högstadiet.

Tidstruktur

Läxan är ett sätt att organisera tid. Lektionerna i skolan innehåller vanligen avgränsade partier för läxgenomgång och förhör (Tomic 1992), men framförallt är det elevernas fritid som får sin struktur av läxorna. De flesta studietekniska handledningar betonar värdet av att sätta av en fix tid för studier (t ex Hammarberg-Wilsby 1995, Steinberg 1993) och på en av Internets *Educational Moos* erbjuds grundskoleelever system för time-management. Förslag till lämpligt omfång av läxor för olika åldrar anges ofta i tid (Cooper 1989, Spångberg 1987, MacLellan 1992) och vissa författare vill organisera stora delar av elevernas skolfria tid i läxläsning (Lindell 1989, Walberg 1984).

Men det är inte bara elevens tid som struktureras. Hela familjens verksamhet kan bli organiserad kring läxorna (Rydman 1997, "Hjälp gärna till" 1995). Många utvecklingsarbeten handlar om att påverka föräldrar att använda sin tid till att stimulera och effektivisera barnens läxläsning (Morrison 1994). "Jag tycker det är viktigt att familjerna tidigt får rutiner för läxläsning hemma, att man vänjer sig vid att avsätta en viss tid för hemuppgifter" säger en intervjuad lärare i *Barn i hem, skola, samhälle* ("Het potatis" 1993 s 9).

Kontroll och styrning

En insändare i Smålandsposten (Almqvist 1993) undrar om läxorna beror på att det finns lärare som njuter av att de kan kontrollera eleverna även efter skoldagen. Åsikten är inte vanlig i de texter jag gått igenom, men ingen skulle

nog heller förneka att läxorna innebär ett stort mått av kontroll. Några uppfattar den positivt, läxförhöret ger läraren möjlighet att upptäcka om en elev mår dåligt (Olausson 1986), medan de flesta inte kommenterar den utan accepterar den som ett naturligt fenomen:

Det är föga lönt att gå till läraren och begära att ens barn blir befriat från läxor. (Forselius 1993 s 9)

För det mesta är det läraren som står för kontrollen, till exempel i form av läxgivning och läxförhör, men ansvaret kan överlätas på kamraterna. Nilsson och Silwmark (1993) föreslår att eleverna byter böcker, rättar varandras skrivningar och för in resultaten i lärarens register. Målet är en ökande självkontroll. Eleven ska läsa sina läxor för sin egen skull (*Barn i hem, skola, samhälle* 1995) och får med åren därmed en bättre självkontroll (Warton 1993). Men även små barn kan bättra på sin förmåga till självkontroll (Ronen 1994). Elever ska ge sig själva läxor om de inte hinner med i skolan (Glasser 1996) och de kan via sagor lära sig metoder för stresshantering om de upplever läxorna alltför betungande (*Misuc and the totally stressed-out day* 1994). Lindell (1989 s 28) vill kontrollera en stor del av barnens tid via läxorna:

I dag framträder det rentav som en moralisk plikt för skolan att ge mer läxor. Varje minut som barnen hålls borta från det destruktiva mediautbud, som dominerar i vissa hem, betyder en vinst för deras psykiska hälsa.

Kärlek och omsorg

Läxorna anses kunna leda till intimare familjerelationer (Lindell 1989). "Plugga bättre med mamma" är rubriken på en artikel (Rydman 1997) som både ger en konkret beskrivning av föräldrarnas hjälp och en känslobeskrivning av deras engagemang. Den här innebörden av läxan framgår implicit av den mängd information och rådgivning som finns att tillgå för föräldrar som vill "hjälpa sina barn att växa" (Epstein & Spann 1993) men också explicit i titlar som "Helping your child with homework" (Paulu & Perkinson 1995). Där förekommer även rekommendationer till en "hemmets läroplan" (Walberg m fl 1985) som bland annat innehåller "homework, leisure reading, family discussions, and other home activities that supplement and reinforce schoolwork" (Moles 1992). Det gemensamma arbetet med barnens läxor blir ett sätt att visa omsorg. "Vad föräldrar alltid kan ge sina barn är tiden, lugnet och ron vid läxläsningen" säger en lågstadielärare. "Det är viktigt att sitta med barnen och traggla exempelvis multiplikationstabellen. Det gäller att ha tålamod." (Gustafsson 1991 s 9).

Föräldrarnas omsorg om barnen och intresse för deras skolarbete formuleras ibland som krav från skolans sida. En lågstadielärare berättar att hon säger till eleven att:

nu får du be mamma och pappa sitta med dig i kväll. Hjälper inte det så ringer jag hem till föräldrarna och poängterar på ett vänligt sätt vikten av att deras barn får de bästa möjliga förutsättningar. (Gustafsson 1991 s 9)

I samma intervju säger hon också att "Det märks på en gång om barn och föräldrar slarvat med läxan".

Identitet och status

"Även förstaklassare behöver läxor" säger en grundskolerektor. "De behöver bekräftelse på att de verkligen har börjat skolan" ("Läxorna är tillbaka" 1987). Läxorna är alltså en markering av elevidentiteten. Det framgår också av den fråga som en vuxen får när hon skall pröva på elevjobbet i en termin:

Killarna är intresserade och gör framstötningar. Om jag sitter i stora hallen vid ett bord kommer de dit efter bara några minuter. Ska du verkligen läsa läxor? är en häpen fråga som flera killar har ställt. (Granath 1996 s 14)

Läxan är en väsentlig aspekt av elevrollen vare sig den markerar att man inte längre är förskolebarn eller att man fortfarande är kvar i skolbarnsstadiet. Läxan kan även markera ämnesstatus. En lärare skapar respekt för idrotten som skolämne genom att ge eleverna hemläxa (Cutforth 1995). I en etnografisk studie finner Scharf och Stack (1995) att läxor var ett fokus för identitetsskapande:

Young people's attitudes and identities were, in many ways, forged around homework as a contested field on meaning and practice. On the one hand, beliefs and actions were shaped by various personal, educational, and social significances of school-sent-home, at the same time, what young people thought and did, fed back into these realms of meaning, helping to define and create homework itself. (ED 38 29 98)

Även hemläxan är alltså indragen i de förhandlingar om identitet och position som till exempel Garpelin, Lindblad och Sahlström (1995) beskriver.

Gemenskap och kontakt

Parents and children together (Shermis 1992) är en ganska talande titel på en bok om hemarbete. Den pekar på läxans roll som fokus för närhet mellan barn och föräldrar. Mycken litteratur är skriven med sikte på att markera och utveckla denna närhet. Ett utvecklingsarbete syftar till att motivera föräldrar till fjärde- och femteklassbarn att dras in i barnens skolgång och det lyckas öka den tid föräldrarna tillbringade tillsammans med barnen och som hade att göra med barnens skolgång med 50% (Morrison 1994). Men det är framförallt kontakten mellan skola och hem som läxorna representerar. Från skolhall kan man få ännu skarpare formuleringar. En lägstadielärare säger:

Varje elev får ett hemläsningsprotokoll som mamma eller pappa signerar. Meningen med det hela är dels att "tvinga" föräldrar och barn att tillsammans ägna sig åt böckerna, dels att föräldrarna ska kunna följa barnens framsteg. (Forselius 1993 s 8)

För det mesta sker kontakten naturligtvis i bästa samförstånd. Skolarbetet anses ge föräldrarna ett fönster in i skolarbetet (Featherstone 1985) och det är "lättare att ha kontakt med lärarna om man vet vad de håller på med i skolan" ("Läxorna är tillbaka" 1987). Den enda bok på lärarutbildningens litteraturlista för pedagogik (i Uppsala) som behandlade läxor mer än bara i förbigående, fokuserade just på den här aspekten (Lund & Nilsson 1989).

Arbetsprestation

När elever, här Amanda, beskriver läxläsningen ser de den ofta som ett naturligt inslag i vardagslivet. Den kan vara betungande eller lätt men den hör till skolans verklighet:

Vi brukar ha två läxor i veckan, oftast i engelska och svenska.
Ibland har vi matteläxa. Man måste ju läsa läxor, det vet jag.
("Hjälp gärna till" 1995 s 22)

I undersökningar om ungdomars stress dyker ofta läxbördan upp som en tungt vägande faktor (Suydam 1985). Trots detta förekommer läxan som arbetsprestation sällan i den offentliga diskursen. När den gör det handlar det vanligen om läxornas omfattning i tid. Olika försök har gjorts för att bestämma vad som är rimligt (Swanson 1992, Spångberg 1987, Cooper 1989). En insändare talar i samband med läxor om "den obefintliga respekten för elevernas arbetsbörda" (Almqvist 1993) medan andra tycker att barnen får för lite läxor. Extrema åsikter är inte ovanliga. Walberg och Paschal (1994) beskriver hur mycket fritid en människa har under de arton första åren av sitt liv, tid som enligt dessa författare borde användas till studier och läxläsning. En lärare menar att hemarbetet i varje ämne bör omfatta lika många timmar i veckan som ämnet har på schemat ("Läxorna är tillbaka" 1987). *Nationella utvärderingen* gör ett intressant (eller avslöjande) urval ur sin statistik när man konstaterar att "bara ett par procent av föräldrarna tycker att det varit för betungande läxor" (Truedson 1993 s 23). Med en annan urvalsprincip finner man att 28% av föräldrarna tycker att arbetet med hemuppgifterna under högstadiet varit "ganska tungt" eller "alltför betungande".

Jag tycker att det finns en tydlig tendens att se läxor (och skolarbete överhuvudtaget) som artskilt från andra slag av arbetsuppgifter. Hur ska man annars förstå att Göran Person tycker läxor är bra för att de är "ett sätt att föra in skolarbetet i hemmet" ("Utlander lär" 1991)? Vad skulle han sagt om man applicerat samma tankegång på exempelvis byggnadsarbete? Den definition som en av våra nyaste pedagogiska uppslagsböcker (*Pedagogisk uppslagsbok* 1996 s 385) ger av läxan som en "mindre arbetsuppgift inom undervisningen som eleverna får i uppdrag att göra på sin lediga tid" (min kursiv) torde också vara helt otänkbar inom andra områden av arbetslivet.

Den många gånger uttryckta åsikten att man skall ha läxor på ett stadium som träning inför nästa stadium där läxor blir längre och vanligare, kan jämföras med om långvårdspersonalen skulle beordras ut på styrke-träning på kvällarna eftersom genomsnittsvikten ökar bland Sveriges åldringar så att arbetet kommer att innehålla tyngre lyft. Det är inte troligt att de skulle acceptera resonemanget. Min slutsats blir att elevernas jobb i skolan inte betraktas som ett arbete. Att läxornas övriga konnotationer styr

tänkandet så att man förbiser att det är en prestation utförd av en vanlig mänsklig kropp. På så sätt får vi ett tänkande där ergonomi och arbetsmiljö för elever ses med andra ögon än för vuxna människor och barns arbetstid betraktas på ett annat sätt än vuxnas.

DEN PARADOXALA LÄXAN

Den litteraturgenomgång som här redovisats gör inga anspråk på fullständighet, men resultatet bör ändå kunna användas som utgångspunkt för fortsatt analys av annan litteratur liksom även av konkret verksamhet. Tre tendenser i materialet har vid genomgången gjort starkt intryck på mig. Den första är att läxan är osynlig i granskade texter. Trots att den är ett stående element i undervisningen och värderas högt, skrivs det mycket lite om den i 'offentliga' texter. Det är särskilt anmärkningsvärt att nästan ingenting nämns om läxor i kurslitteraturen vid den lärarutbildning jag studerat, liksom att den heller inte nämns i Elevorganisationens nytgivna *Elevskyddshandledningen* (Juntunen & Persson 1996).

Den andra tendensen är att läxan nästan inte alls problematiseras. Det är i första hand en följd av att den i många sammanhang inte alls nämns. Men även i texter där den diskuteras, ofta omfattade av ett starkt engagemang, är det den oanalyserade läxan som behandlas. Som om själva fenomenet – trots att det kan vara nästan vad som helst – skulle ha förmågan att skapa positiva effekter bara man kallar det läxa eller hemuppgift. Ett extremt exempel är den så kallade Lindbeck-kommissionens rapport (SOU 1993:16 s 137) som, i syfte att öka Sveriges ekonomiska effektivitet och tillväxt, föreslår att man i skolan ska ställa "ökade krav på hemarbete". Resultaten från litteraturgenomgången bekräftas av Ljunggrens (1993) intervjuer med rektorer. Dessa ansåg genomgående att läxor var omistliga i verksamheten men avvisade alla försök att problematisera eller ens fortsätta att tala om läxor.

Den tredje tendensen innebär att läxan, när den diskuteras, tillmätts ett högt värde men att denna värdering inte alltid är beroende av de effekter som kan uppnås. Läxan värderas så högt av dem som förordar den att det kan överskugga det faktum att den faktiskt inte leder till något resultat. Coopers (1989) forskningsöversikt visade till exempel att hemarbete inte alls hade någon effekt för elever på *elementary school* men att läxan ökade prestationerna på högre stadier. Det hindrar honom inte att rekommendera mellan en halv till två timmars läsläsning i veckan för de lägsta åldersgrupperna. Som nämnts ovan finns det också forskare som försöker bagatellisera sina egna resultat om de inte stöder en hög värdering av läxor. Det tycks som om läxan definitionsmässigt ska vara värdefull.

Bilden av läxan som fenomen i offentliga texter är, så som den framstår i denna litteraturgenomgång, minst sagt motsägelsefull. Frånvaron av problematisering antyder att den egentligen inte tas på allvar som inlärningsmetod, samtidigt som dess värde knappast ifrågasätts. Lägg här till att läxan mycket sällan betraktas som en arbetsprestation så framstår den som en symbol för ett effektivt arbete eller en ritual för att hålla igång skolan snarare än som ett verktyg för studier.

NOTER

1. Den har fått ingå i undersökningen trots att den under läsåret ersattes med ovannämnda *Att vara lärare*.
2. Text Dahlgren 1989 s 90, Brusling & Strömqvist 1996 s 213, Lendahls & Runesson 1995 s 133.
3. Medan texten i en bok med titeln *Hur och när lär sig elever* (Arfwedson 1992; min emfas) trots sin konkreta titel endast behandlar kognitiva teorier.
4. I fråga om KRUT kompletterades litteratursökningen med manuell genomgång av de senaste årgångarna.
5. De flesta är amerikanska men även i Sverige kan man få lösta hemuppgifter via Internet (Rydman 1997).
6. ERIC – Educational Resources Information Center, se http://www.brown.edu/Facilities/University_Library/electronic/handouts/ERIC.html
7. Current Contents, se <http://info.lib.asu.edu/CBIB/cbib.help.html>
8. Det är ungefär som om man i farmakologin skulle undersöka om intag av medicin sänker blodtrycket utan att diskutera vad för slags medicin det rör sig om.
9. Halldén (1982) undersöker begreppsbildning i samband med 'individuellt arbete' och beskriver hur uppgifter tolkas på olika sätt av elever. Han skiljer emellertid inte ut hemuppgifter från andra slag av enskilda uppgifter.

LITTERATUR

- Almquist, L. 1993 (oktober 8): *Läxorna eller livet*. Smålandsposten s 2.
- Arfwedson, G. 1992: *Hur och när lär sig elever?* Stockholm: HLS Förlag.
- Bents-Hill, C., m fl, 1988: *Relationship of academic performance to parent estimate of homework time*. Paper presented at the Annual Meeting of the National Association of School Psychologists, Chicago, April 5–10, 1988. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 30 08 85.
- Björk, L-E., Björkstén, G., Brolin, H. & Larsson, B. 1996: *Matte till 1000. Lärarhandledning åk 7*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Brusling, C. & Strömqvist, G. (red) 1996: *Reflektion och praktik i läraryrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlström, I. & Hagman, L-P. 1992: *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Solna: Akademiförlaget.
- Cederblad, M. 1990: *Barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Cooper, H. 1989: Synthesis of research on homework. *Educational Leadership*, 47(3), 85–91.
- Cutforth, N. 1995: "Gym's work too!" *Obtaining respect for physical education in an urban elementary school*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Fransisco, April 18–22, 1995. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 38 55 37.
- Dahlkwist, M., Lindhe, V. & Stensmo, C. 1995: *Fall för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Easton, J. & Bennett, A. 1989: *Homework in different types of school*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Fransisco, March, 1989. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 30 82 56.
- Egidius, H. 1991: *Problembaserad inläring: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Evertson, C., Emmer, E., Clements, B. & Worsham, M. 1994: *Classroom management for elementary teachers*. London: Allyn and Bacon.
- Epstein, J. 1988: *Homework practices, achievements, and behaviors of elementary school students*. Center for research on Elementary and Middle Schools, Baltimore. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 30 13 22.

- Epstein, J. 1994: Family math that's above average. Take-home activities for kids and their parents. *Instructor*, 103(8), 17–18. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 48 72 95.
- Epstein, J. & Spann, M-B. 1993: *School-home connection. Primary place*. Center for research on Elementary and Middle Schools, Baltimore. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 47 18 65.
- Eriksson, S., Schnell, C-J. & Strömsten, I. 1996: *Historia 2. Lärarbok*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Featherstone, H. 1985: What does homework accomplish? *Principal*, 65(2), 6–7. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 32 80 22.
- Finstad, E. 1987: *Effects of mathematics homework on second grade achievement*. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 29 16 09.
- Foyle, H. 1988: *Homework: Suggestions for educators*. Paper presented at a Meeting of the Hutchinson Chapter of Phi Delta Cappa, McPherson, KS, January 19, 1988. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 29 45 04.
- Foyle, H. & Perne, S. 1990: *The use of homework and cooperative learning in an elementary classroom: Implications for teacher education*. Paper presented at the Annual Meeting of the Mid-Western Educational Research Association, 1990. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 32 54 69.
- Garpelin, A., Lindblad, S. & Sahlström, F. 1995: Vikings and hip-hoppers in the classroom. *Young*, 3(3), 38–53.
- Glasser, W. 1996: *Lärare med kvalitet*. Jönköping: Brain Books.
- Glover, M., Glover, R., Hedberg, B. & Malmberg, P. 1996: *Wings. Lärarhandledning åk 8*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Granath, G. 1996: *Gäst hos överkligheten*. Stockholm: Ordfront.
- Halldén, O. 1982: *Elevernas tolkning av skoluppgiften*. Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Hammarberg, R. & Wilsby, Å. 1995: *Plugga bättre*. Göteborg: Mapple Education.
- Hedelin, A. 1995: *Hemkunskap 6–9. Lärarhäfte*. Malmö: Interskol.
- Henriksson, S. 1992: *Lärarens klokbok*. Göteborg: Förlagshuset Gothia.
- Het potatis, 1993: *Barn i hem, skola, samhälle*, nr 6, 8–9.
- von Hirsch, E. 1996: *Beliefs and ideas concerning childhood and child rearing*. Uppsala: Pro Aros.
- Hjälp gärna till, 1995: *Barn i hem, skola, samhälle*, nr 2, 21–23
- Hwang, P. & Nilsson, B. 1996: *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ineborn, C. 1995: *Samhälle 1. Lärarbok*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Ineborn, C. 1996: *Geografi 2. Lärarbok*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Janhovic, H. & Lindgren, P-O. 1995: *Hallo Freunde! åk 7*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jansson, A., Palm, P. & Persson, J. 1996: *Fil eller soppa: En kokbok på krita*.
- Juntunen, A. & Persson, E. 1996: *Elevskyddshandledningen*. Stockholm: Elevorganisationen i Sverige.
- Karlsson, L., Hildingson, K., Hildingson, L. & Gambré, E. 1995: *Samhälle i dag 7. Pedagogens pärm. Sol 2000*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Körner, G. & Lagheim, L. 1995: *Samhällskunskap. Möte med samhället*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lang, J. 1996: *Guys'n gals 7*. Lund: Studentlitteratur.
- Lendahls, B. & Runesson, U. 1995: *Vägar till elevers lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lgr62: Läroplan för grundskolan*, 1962. Stockholm: Kungliga Skolöverstyrelsen.
- Lgr69: Läroplan för grundskolan. Allmän del*, 1969. Stockholm: Liber.
- Lgr80: Läroplan för grundskolan*, 1980. Stockholm: Liber.
- Lindell, E. 1989: *Hemarbetets (läxornas) utformning och effekter*. (Pedagogisk-

- psykologiska problem Nr 515). Malmö: Lärarhögskolan
- Ljunggren, C. 1993: Undervisning som kommunikation: om läxor och offentliga samtal i skolan. *Utbildning och demokrati*, 2(1), 9–21.
- Lund, K. & Nilsson, N-E. 1989: *Mer är en kvart om året*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Läxorna är tillbaka, 1987 (mars 3): *Dagens Nyheter* s A45.
- MacLellan, R. 1992: *Homework policy*. Internet <http://magnet.muel.net/mall/maclell/homework.htm>
- May-Campbell, C. 1991: *Improving the homework completion rate of grade six students in English through alternate assignments and feedback*. (Practicum report) Florida: Nova University. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 34 24 74.
- Mikaelsson, J. 1991: *Att undervisa i SO*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Misuc and the totally stressed-out day: An action for health book*, 1994: (Contemporary health series) Santa Cruz, Ca: ETR Associates. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: 36 48 09.
- Moles, O. (red) 1992: *Building home-school partnerships for learning: Work shops for urban educators. Pilot version*. Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 36 46 51.
- Morrison, M. 1994: *Increasing parental involvement by motivating parents of forth and fifth grade students to become more meaningfully involved in children's education*. (Practicum report) Florida: Nova University. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 37 59 66.
- Nilsson, G. & Silwmark, L. 1993: *Avec nous, francais pour vous! Åk 8*. Lund: Gleerup.
- Olausson, I. 1986 (november 30): Kontroll, läxförhör och kärlek. *Svenska Dagbladet* s 24.
- Paulu, N. & Perkinson, K. 1995: *Helping your child with homework.: For parents of elementary junior high school-aged*. Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement (ED). Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 38 84 36.
- Pedagogisk uppslagsbok*, 1996: Stockholm: Informationsförlaget.
- Pickens, I-R. & Kies, D. 1988: Knock out academic stress via leisure reading. *Reading-Improvement*, 25(4), 300–302. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 38 69 96.
- Ringom, B. 1990: *Lär att lära*. Täby: Larssons.
- Ronen, T. 1994: Imparting self-control skills in the school setting. *Child & Family Behavior Therapy*, 16(1), 1–20. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 49 87 23.
- Rossmiller, R. 1986: *School resources, home environment, and student achievement gain in grades 3–5*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Fransisco, April 16–20, 1986. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 27 54 22.
- Rydman, A. 1997 (februari 20): Här finns färdiga skolarbeten med toppbetyg. *Expressen* s 7.
- Sandström, C. 1989: *Utbildningens idéhistoria*. Stockholm: Svensk facklitteratur.
- Sasser, J. 1991: The effect of using computer tutorials as homework assignments on the mathematics achievement of elementary education majors. *Journal of Computers in Mathematics and Science Teaching*, 10(2), 95–102. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 43 05 02.
- Scharf, A. & Stack, C. 1995: *What's school for kids?: Meanings and uses of homework in young people's life: Final report*. Berkley, Ca: National Center for the Study of Writing and Literacy. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 38 29 98.

- Scheerens, J. 1992: *Effective schooling. Research, theory and practice*. London: Cassell.
- Sellerfors, E. 1990: *Föräldrasamtal. Samtalsmetodik med exempel från barnomsorgen*. Lund: Studentlitteratur.
- Shermis, M. 1992: *Parents and children together*. Bloomington: Indiana University, Family Literacy Center. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 34 52 20.
- Shimahara, N. 1988: Anthroethnography: A methodological consideration. I R. Sherman & R. Webb (red): *Qualitative research in education: focus and methods*. East Sussex: Palmer.
- Skolverket 1993a: *Den nationella utvärderingen av grundskolan 1992. Matematik åk 9*. Stockholm: Liber.
- Skolverket 1993b: *Den nationella utvärderingen av grundskolan 1992. Naturorienterande ämnen. Lärar- och elevbedömningar*. Stockholm: Liber.
- Skolverket 1993c: *Den nationella utvärderingen av grundskolan 1992. Skolor och elevers utveckling*. Stockholm: Liber.
- Skolverket 1994: *Bildning och kunskap*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 1993:16. *Nya villkor för ekonomi och politik. Betänkande av ekonomikommissionen*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Spångberg, J. 1987 (april 27): Läxorna bro mellan skolan och hemmet. *Örebro-Kuriren* s 6.
- Steinberg, J. 1993: *Lära lättare*. Solna: Ekelunds.
- Steinberg, J. 1994: *Hur man handskas med besvärliga klasser*. Solna: Ekelunds.
- Stensmo, C. 1995: *Elevobservationer*. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för lärarutbildning.
- Strömberg, S., Brinkhoff, B. & Strömberg, B. 1996a: *Natura. Biologi 1. Lärarhandledning*. Stockholm: Liber.
- Strömberg, S., Brinkhoff, B. & Strömberg, B. 1996b: *Natura. Biologi 2. Lärarhandledning*. Stockholm: Liber.
- Suydam, M. 1985: Research report: Homework: Yes or no? *Arithmetic Teacher*, 32(5), 56. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: EJ 31 05 92.
- Svedberg, L. & Zaar, M. (red) 1994: *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Svingby, G. & Severin, R. 1989: *SO i fokus*. Borås: Utbildningsförlaget.
- Swanson, B. 1992: *How important is homework*. URL: <http://ericps.ed.uiuc.edu/ericece.html>
- Säljö, R. 1990: Språk och institution: Den instutionaliserade inläringens metaforer. *Forskning om utbildning*, 17(4), 5–17.
- Säljö, R. 1992: Kontext och mänskligt samspel. Ett sociokulturellt perspektiv på lärande. *Utbildning och demokrati*, 4(1), 21–36.
- Säljö, R. 1995: Begreppsbyggnad som pedagogisk drog. *Utbildning och demokrati*, 4(1), 5–22.
- Thomas, E. 1987: *Stress and schooling. A search for stress profiles of adolescent students*. Paper presented at the International Council of Psychologists Annual Convention, New York, NY, August 22–26. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 29 10 47.
- Tomic, W. 1992: *Effective teaching practices*. Heerlen: Open University. Abstract från SilverPlatter fil ERIC nr: ED 36 45 46.
- Truedson, L. 1993: *Vad händer i skolan?. Resultat från den nationella utvärderingen av grundskolan våren 1992*. Stockholm: Liber.
- Truedson, L. 1995: *Nyckeln till Internet för skolan*. Stockholm: Norstedts.
- Tålmod och tid, 1991: *Barn i hem, skola, samhälle*, nr 5, 8–9.
- Undvall, L., Olofsson, K-G. & Forsberg, S. 1996: *Matematikboken för grundskolans senare del*. Stockholm: Liber.
- Utlander lär, 1991 (maj 5): Dagens Nyheter s A6.

- Vernersson, F. 1995: *Undervisa i samhällskunskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Walberg, H. 1984: Improving the productivity of America's schools. *Educational Leadership*, 42(8), 19–26.
- Walberg, H. & Paschal, R. 1994: Homework. I T. Husén & T. Postlethwaite (red): *The international encyclopedia of education*. Oxford: Elsevier Science.
- Walberg, H., Paschal, R. & Weinstein, T. 1985: Homework's powerful effects on learning. *Educational Leadership*, 43(7), 76–79.
- Warne, K., Hildingsson, L. & Gambré, E. 1996: *Levande historia 8. Pedagogens pärm, SOL 2001*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Warton, P. 1993: *Responsibility for homework: Children's ideas about self-regulation*. Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, New Orleans, March 25–28, 1993. Abstract från Silver Platter fil ERIC nr: ED 36 11 01.
- Wellros, S. 1992: *Ny i klassen. Om invandrarbarn i den svenska skolan*. Malmö: Gleerups.
- Wistedt, I. 1987: *Rum för lärande* (Rapport nr 5 från Forskningsgruppen för kunskapsutveckling och pedagogik). Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Woolfolk, A. 1995: *Educational psychology*. London: Allyn and Bacon.